

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA

B-dul Academiei, 3,
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL

În țară 10 lei

În străinătate 12 »

BISERICA NOASTRĂ

Va fi având orișicare om cu viață sufletească mai desvoltată clipe de indoială religioasă, dar cel bine îndrumat nici în asemenea clipe nu pierde din vedere adevărul, că religiozitatea e temelia bunei rândueli în viețuirea omenească și că fără de religiozitate nu e avânt, cumpănire luminoasă și măsură dreaptă, nici în viața individuală, nici în cea comună, nici în artă, nici în știință, nici în lucrarea economică.

De aceia, noi cei crescuți în biserică ne-am simțit totdeauna atinși când li s'a dat orișunde vre-o lovitură cât de mică așezămintelor religioase și ne-am dat silința să ne dumerim, de unde pornește urgia indeosebi asupra bisericii creștinești.

În curând ne-am incredințat, că loviturile nu sunt date nici din întâmplare, nici în lipsă de pricepere, nici supt impulsuni momentane, ci din adins, după un plan bine chibzuit, în virtutea unor principii puse mai presus de orișice discuțiune.

E în societatea noastră modernă o'ntinsă și puternică organizațiune, care poartă lupta, ca'n Șahname între Armund și Ahriman, și loviturile sunt date pentru ca luminele veacului să iasă biruitoare asupra întunerecului, în care biserică ține sufletele.

E greu și dureros s'o spui, dar este adevărat, că ademeniți de organizațiunea aceasta, au lucrat și de altminteri vrednicii organizatori ai statului român pentru surparea bisericii și, crezând că fac bine, au zguduit temeliile bunei rândueli în societatea noastră.

Ne plângem azi cu toții de starea, în care se află biserică noastră: nu e din întâmplare ajunsă în starea aceasta, ci pentru că noi înșine am voit.

S'a zis, că proștii sunt incuți, corupți și abuzează de înrăurirea lor, ba ar putea să fie chiar primejdioși pentru desvoltarea noastră națională. Nu s'a făcut însă nimic spre a le da cultura cuvenită și independența materială, nici spre a introduce disciplina în biserică, pentru ca abuzurile să nu mai fie cu putință.

Avem învățători și profesori, avocați și judecători, avem medici, ingineri și olîteri, avem în toate ramurile dregători pregătiți ca'n țările apusene, dar când a fost, târziu de tot, vorba să ne creăm și seminarii, le-am organizat așa, ca să nu iasă din ele preoți, ci oameni «lumiști» în înțelesul profan al cuvântului.

Ne-am organizat armata, administrațiunea, justiția, instrucțiunea și viața economică în toate ramurile ei, dar cât pentru biserică, preocuparea noastră a fost să ne-o supunem în toate părțile ei.

Am despărțit școala de biserică anume pentru ca «popimea» să nu mai poată «prosti» lumea.

Am impus căsătoria civilă anume pentru ca «popimea» să nu mai aibă înrăurire asupra vieții familiare.

Ne-am făcut stăpâni pe marile averi ale bisericii, dar n'am întrebuințat veniturile acestor averi nici pentru acte de binefacere, nici pentru așezăminte culturale, nici pentru ridicarea bisericii, ci ne-am folosit de ele, ca să facem atârători de noi pe slujitorii altarului.

Toate acestea nu de nevoie, nici din nepricepere, ci din adins, închipuindu-ne, că e bine să avem o biserică cerșitoare, ai căreia slujitori sunt slugile stăpânirii lumestești.

Începem, în sfârșit, să ne dăm seamă, că e pentru noi cestiune de conservare națională, să nu mai lăsăm biserica în starea aceasta, dar începem numai, și mai e, precum se vede, mult până ce vom fi ajuns să ne dumerim pe deplin.

Sunt vacante două scaune mitropolitane, și se adună deputații și senatorii, ca să aleagă pe cei vrednici de a le ocupa.

Așa prescrie legea, și sunt încă puțini cei ce-și dau seamă, că legea nu-i creștinească.

Nu e vorba de canoane, ci de rostul firesc al lucrurilor.

Lasă că avem libertatea conștiinței și deputații și senatorii n'au fost aleși numai de creștini ortodoxi, dar chiar și creștinii ortodoxi atunci, când și-au dat voturile, nu s'au gândit, că aleg reprezentanți, care vor avea să aleagă Mitropoliți și Episcopi. Dacă s'ar fi gândit și la aceasta, ar fi ales, poate, pe alții. Foarte ușor se poate dar întâmpla, că între deputați și senatori sunt și oameni, care au fost botezați în legea creștinească, dar în adevăr nu mai sunt creștini, nu mai trăiesc după rânduiala bisericii noastre, nu se'nchină, nu se spovedesc, nu iau niciodată sfânta cominecătură, ba nu-și botează copiii și numai de ochii lumii țin să fie prohodîți la înmormântare.

Unor asemenea oameni, de altminteri foarte onorabili, li se cuvine după lege, dar nu și după mîntea sănătoasă, vot la alegerea de Mitropoliți ori Episcopi.

Sunt în țara aceasta, tot mai sunt, o mulțime de oameni, care-și petrec viața după rânduiala creștinească, se 'nchină, se spovedesc, se cuminecă, zidesc, întrețin ori împodobesc biserici, cinstesc pe slujitorii altarului, săvârșesc, în genere, acte de credință. Acestora li se cuvine firește votul când e vorba de interese bisericești.

Alegerea, așa cum se face azi, ar avea oarecare rațiune, dacă în înainte de votare li s'ar cere deputaților și senatorilor săvârșirea unui act de credință, de exemplu: trei zile post, spovedanie, cuminecare și asistare la chemarea Duhului sfânt.

Lumea noastră «civilizată» ar râde însă cu hohot, dacă vre-un «fatic» s'ar incumenta să facă asemenea cerere.

La 1889 înainte de votare, deputații au jurat pe cruce și pe sfânta Evangelie, că-și vor da cu inimă curată votul pentru cel mai vrednic.

Azi nici măcar atât nu mai e cu puțință.

Se întâmplă deci foarte ușor, că nu cel «vrednic» e ridicat în scaunul de Mitropolit ori de Episcop și astfel sfântul Sinod nu e alcătuit din cei mai vrednici, ci din cei mai «inofensivi», ca să întrebuințez o vorbă, care nu jighește pe marele colegiu.

De aici isvoresc toate relele în biserica noastră națională.

Așa Mitropolii și Episcopii nu pot să aibă cuvenita autoritate, ca să conducă biserica, și sfântul Sinod e numai un fel de consiliu în cele bisericești al ministrului, care foarte ușor ar putea să fie și instrăinat de biserică.

Ce rost mai pot să aibă celelalte trepte bisericești, care sunt puse în rând cu diregătorii civili și atână dela stăpânirea lumească?

Nu vom fi porniți pe calea îndreptării decât după ce ne vom fi convins, că trebuie să i se recunoască obștei creștinești în statul român dreptul de a se organiza ea însăși, de a-și chivernisi afacerile și de a înrăuri prin organele ei asupra educațiunii viitoarelor generațiuni, iar guvernului nu i se cuvine în mod firesc decât supravegherea și controlul.

Reforme ca cele propuse de actualul guvern sunt semne învederate, că tot n'am ajuns încă să renunțăm la gândul de a ne folosi de biserică în vederea unor scopuri străine de dânsa.

Biserica română e fără îndoială a statului român, dar cele petrecute în timpul celor din urmă cinci zeci de ani sunt dovadă îndesulătoare că una e biserica și alta statul, și că stăpânirea lumească ori n'a voit ori n'a fost în stare să chivernisească afacerile bisericești potrivit cu adevăratele interese ale țării. Experimente făcute pe bazele de până acum nu mai au nici o rațiune.

Supremul consiliu bisericesc, pe care-l propune guvernul, chiar și

dac'ar fi canoniceste admisibil, nu poate să fie un mijloc de îndreptare, căci prin el tot atotputernicia ministrului se asigurază. Ministrul poate să aleagă și aici pe cine vrea, căci atât aleșii, cât și alegătorii sunt subordonații lui și ai Mitropoliților și Episcopilor atârnători de dânsul. E tot lucrul vechi în o formă nouă și — poate — mai rea.

Ceeace în actuala stare ne trebuie, sunt sinoade electorale neatârnoate de guvern și compuse din oameni, care prin acte de credință și prin jertfe de bună voie au dat dovezi, că țin la biserică și vor să ridice prestigiul slujitorilor ei. Numai prin asemenea sinoade se poate introduce viața în toate părțile obștei creștinești; numai adunându-se la un loc toți cei ce în adevăr păstrează tradițiunile strămoșești va fi biserica iar viuă; numai o biserică liberă, căreia îi este asigurat dreptul de a înrâuri asupra educațiunii și asupra vieții familiare, poate să restabilească ordinea morală în societatea noastră.

Sunt însă și astăzi mulți cei ce se sperie de gândul unei asemenea biserici vii, căci e mai ușor să stăpânești o biserică moartă.

O adâncă durere îi cuprinde pe credincioși, când aud cele ce se vorbesc despre Episcopii și despre mitropoliții noștri. Fie ori nu adevărate cele ce se zic, e rău și vina cade asupra celor ce i-au ridicat în scaunele lor și-i țin în atârnare. Sunt cu desăvârșire rele rezultatele obținute prin rânduiala de până acum, și, vrând-nevrând, vom trebui să facem, mai curând ori mai târziu, o rânduială mai potrivită cu firea bisericii creștinești.

I. SLAVICI.

LINIȘTE

trad. după I. W. GOETHE

Tac adâncurile apei,
Doarme marea nesfârșită;
Trisți privesc corăbierii
Pânza ei înmărmurită.

Niei un vânt de nicăire...
Liniște înfiorătoare!
Nu se mișcă niei o undă
Cât e largă depărtare.

VASILE STOICA

T R E Z I R E

*De ce alergi în aiurire
Prin spini care 'n drum s'aștern,
Tu, ce 'n a ochilor sclipire,
Porți focul soarelui etern?*

*Cu straiul tău de sărbătoare,
Țesut din perle și din fir,
Pe unde mergi? O, nu simți oare,
Că rătăcești în cimitir?*

*Ce vrăji te mână, ori te chiamă,
De sânğerezi și-alergi cântând?
Si 'n urmă-ți... straiul se destramă
Si cad podoabele pe rând!...*

*E-un vis? Si ți s'arată 'n zare
Lumini, culori de feeră?
Si în auzul tău se pare,
Că 'ncet se 'ngână melodii?*

*O, nu! E-un vis care te minte!..
De-acum să nu mai faci un pas...
Ce vezi, sunt umbre de morminte,
Rânjind în noapte fără glas!...*

*Dar, te-ai întors!... Si râzi! și iară
Plutești, și-ți pare straiul nou!
In fața ta e primăvară!...
In urmă-al râsului eou.*

*Spre cimitir se pierde 'n ceață!...
Si dulce-al primăverei vânt,
Pe când ți-aduce dor de viață,
Alungă umbrele 'n mormânt,*

NATALIA IOSIF.

DIN VIAȚA AROMANILOR

CAUZA PIERDERII PRIVILEGIILOR AROMĂNE

Este fapt ce nu se poate desmînti că atîta vreme cît Aromânii și au înțeles interesul național, după așezarea Turcilor în Peninsula Balcanică, atît economicește cît și naționalicește, alcătuiau un corp sănătos, neînfrînt în mijlocul celorlalte popoare conviețuitoare. Mărturiile scriitorilor din trecut, cari au avut prilejul să-i cunoască de aproape, sunt, în privința aceasta, cea mai bună dovadă. Tradițiunile lor pe de altă parte, tradițiuni nu tocmai îndepărtate, căci nu de mult s'a rupt firul bunei lor stări, ca să nu-și poată reaminti starea înfloritoare a trecutului lor de curînd întunecat, dar nu și apus pe deplin, — confirmă aceasta.

În adevăr, cîtă vreme îi vedem credincioși păstrători ai privilegiilor acordate lor de glorioșii împărați otomani, încă de pe vremea lui Amurat I și al II-lea, supt egida lor ocrotitoare, erau liberi să se miște cu nesfârșitul lor avut între mărețele culmi ale legendarului Pind pînă la Balcani cei neguroși și spre miazăzi pînă în frumoasele văi ale Tebei, ca în casă la ei, stăpâni ai munților, ca și azi, respectați de celelalte popoare, și, la nevoie, temuți. Singuri se administrau, singuri se conduceau și singuri își deslegau deosebitele neînțelegeri, supt înțeleapta povățuire a *celnicilor* lor, și a sfatului bătrînesc, a *aușateclui*.

Siguranța deplină nu le lipsea.

Ce libertăți mai mari puteau spera ei de cît ca pe temeiul unor capitulațiuni prescrise, să fie asigurată ocrotirea, în schimbul unui tribut ridicol, variind între 230—350 de lei anual și acesta mai mult ca un simplu semn de supunere? Ce drepturi mai mari puteau visa ei de cît să fie autonomi, independenți supt căpeteniile lor naționale?

În adevăr, poporul acesta mic sau mare, cum o fi el, prin virtuțile sale alese, a reușit să-și creeze înlăuntrul monarhiei otomane, o situațiune excepțională, invidiată de toate celelalte popoare supuse. Ami Boné, Lejan și alți scriitori, greci și de tot felul, mărturisesc «că Aromânii au fost legați de Turci pe baza unor capitulațiuni, cari le asigurau protecție și independență supt căpeteniile lor naționale «pînă la începutul secolului al XIX-lea, cînd Ali Pașa călcă în picioare drepturile acestea». Dar chiar dacă nici o mărturie de scriitor n'ar fi, sunt firmele, și azi în stăpînirea *comunelor aromâne auto-*

nome, cu prisosință; aceste firmane, cari se reînnoiau la fiecare schimbare de împărat otoman.

Scriitorii străini ca și tradiția aromână pun însă pierderea acestor drepturi excepționale aromâne în parte asupra Turcilor și în genere asupra lui Ali-Pașa, tiranul din Ianina. Se uită însă de toți ceea ce a determinat reușita tiranului; se uită că numai atunci Aromânii nu mai sunt în stare de a se opune încercărilor de încălcări ale drepturilor lor, când nu mai constituie ca în trecut un corp unit.

Și când intervine această moleșire la Aromâni? Atunci când nu se mai arată vrednici de ași apăra privilegiile lor sfinte.

Iar aceasta se întâmplă, când ei îngăduie să pătrundă în satele și orașele lor cultura greacă, cu idealuri contrarii idealului lor național.

Scăderea Aromânilor, ruina lor economică pe care o vedem cu ochii cum crește zi cu zi, înfrângerea conștiinței lor naționale, într'un cuvânt ruperea și îmbucățirea entității lor ca popor tare, este adusă de elementul grecesc, de cultura grecească.

Din ziua în care ei s'au lăsat a fi ademeniți de *pseudo-cântecul* grecesc de *libertate*, care le promitea marea cu sarea, din momentul în care încep a uita cauza lor proprie, interesele lor firești, și dau mâna cu urzitorii de răsturnare a imperiului turcesc, cu eteriștii greci, în mâna cărora devin niște oarbe instrumente, începe fatalmente și apunerea lor. Din acel moment împărații imperiului otoman îi cufundă într'o oală cu celelalte popoare creștine supuse și nu mai fac deosebire între privilegiați și simple raiale.

Este uimitoare și dureroasă în adevăr, pentru noi, această lipsă totală de chibzuință la poporul cel mai practic din Turcia, de a nu cugeta cu profunzime la pasul greșit, îndreptat absolut în contra propriei sale existențe și de a nu cumpăni cu greutate mișcarea întreprinsă, de pe urma căreia el, Aromânul, avea totul de pierdut, pe când perfidul dușman totul de câștigat, dată fiind starea de clăcășie în care zăcea poporul grec.

Intr'atât de adevărat este că numai nutrit și educat cu hrană națională ajunge un popor să-și cunoască, să-și prețuiască interesele sale de viață!

Tocmai ce lipsea Aromânului pe acea vreme, căci micile încercări de redeșteptare făcute în Moscopole și la Români din Epir, după cum se constată din mărturia lui N. Duca (vezi: introducerea din scrierea mea: *Scriitori Aromâni în sec. XVIII*) au fost sugrumate, înăbușite fără să-și fi putut da roadele dorite.

Adăpați deci Aromânii cu o cultură străină, nutriți într'un ideal străin de al neamului lor și vătămător, au dat ce-i drept, în avântul de

cari au fost cuprinși în lupta de dezrobire a celorlalte popoare creștine, eroi, eroi cântați și slăviți de toate neamurile conlocuitoare, după cum mărturisesc cântecele populare grecești, bulgărești, albaneze, lor însă și-au săpat prăpăstia, în care era să se prăbușească, pentru ca pe grămezile sfintei lor căsnicii naționale să se ridice edificii străine, dușmane.

Încă odată, nu Turcii și nici tiranul Ali-Pașa sunt cauza supunerii Aromânilor, ci nechibzuința lor proprie de interesele lor de viață; întunecarea conștiinței lor naționale prin cultura grecească, care i-a ademenit într'atâta încât să-și uite și de sine. Este minciună strigătoare la cer de a se pune pe seama Turcilor sau și al lui Ali-Pașa, o vină ce nu li se cuvine. Față de ingratitudea Aromânilor, încărcăți cu privilegiile de cari nu se bucurau decât state cu așezăminte sănătoase și după rezistență și lupte disperate, era foarte firesc ca măriminoșii Impărați otomani să procedeze cu asprimea cuvenită și să-i privească în viitor și pe Aromânii deopotrivă ca pe toți necredincioșii, ca pe toți *ghiaurii*. Față de inconștiența Aromânilor, era aproape de mîntea omului ca satrapul Ali-Pașa, care nu cruța nici pe proprii săi conaționali și coreligionari, să atenteze la drepturile și privilegiile lor. Nu erau *căpitani* aromâni acei cari audevenit adjutanții tiranului? Ce ar fi putut face el fără ajutorul acestora? Nimic.

Alta.

Între 1760—1820, Grecii răspândiți în Europa, lucrează din răsuputeri ca să răscoale elementele creștine în contra stăpânirii turcești. Dintre toate popoarele creștine supuse Turcilor, numai Aromânii ar fi trebuit să nu se unească la uneltirile grecești, ca unii, după cum am zis, cari erau încărcăți de drepturi și cari, în urma unei revoluțiuni, aveau totul de pierdut și nimic de câștigat. Ceva mai mult. Ei ar fi trebuit, dacă ar fi fost conștienți de interesele lor vitale naționale, să fie alături de Turci în contra tuturor turburătorilor de ordine. Iar fără ei, orice schimbare ar fi fost problematică în imperiul otoman. Revoluția grecească reușește numai când căpeteniile aromâne ridică steagul revoluțiunii și fac cauză comună cu *crucea*, cum se zicea p'atunci, *cruce*, cari azi li se refuză a li se pune chiar pe mormânt, necum să le fie permis a se închina ei!

Grecii își dau bine sama că fără vulturii Pindului nu vor putea să-și vadă visul realizat, de aceea, într'o broșură apărută pe la 1766 se spune că în deșert vor fi toate încercările grecești, dacă nu vor reuși să atragă pe *Vlahii independenți* pe grecește: *τὰ βλάχια ανεξαρτητά*, *aromâneștile sate independente*; pe atunci termenul de *cușo-valah* era necunoscut) în partea lor, de oarece elementul grec, dată fiind

starea sa de clăcășie, este incapabil de avânt, incapabil de a încinge arma și ridica steagul revoluționar. În consecință, conducătorii Grecilor nu cruță nimic pentru a infiltra Aromânului ura în contra necredincioșilor Turci, iubirea de sacrificiu pentru religia ortodoxă. Iar când vre-o manifestare național-culturală se ivește printre Aromâni, curg blestemele, afuriseniile, și prigonirile de tot felul din veșnic frământatul Fanar și o înăbușesc. Educați grecește, își uită un moment de nație, ca să se jertfiască pentru credință, și pentru alții.

Această orbire la Aromâni, începută cam pe la 1760, a durat până la deschiderea primelor școli naționale, cam până la 1870. În acest răstimp de un secol și ceva, n'a fost răscoală îndreptată de agenții Greci în contra temeliei împărăției turcești, la care ei să nu fie în frunte. Așa la 1769, când au nenorocirea să vadă cum orașe mărețe ca Moscopole, Lenitope, Niculița și altele sunt distruse, iar locuitorii lor risipiți în cele patru colțuri ale lumii. Cauza acestor distrugerii? Grecii! Eteristii pun la cale o revoluție în Pelopones, care sperau să reușască cu ajutorul Rușilor, conduși de Orloff. Răscoala Maniaților izbucnește, devenind după cum istorisește cronicarul grec Sergiu Macreu ¹⁾ «începutul atâtor rele deodată, care și-are izvorul în ideea tâlhărească și fără milă a Maniaților,... cari s'au făcut conducători de toate relele iar nu de libertate, ci de cruzime barbară și de o tâlhărie feroce asupra Otomanilor, tăindu-i fără milă, barbaric și nomeneste, ucigând și tăind bătrâni slăbănogi, femei îngreunate, fecioare tinere, prunci găngăvind, de toată vârsta și starea și îndemnând și pe alții să facă după exemplul lor».

Aromânii, la îndemnul Arhierilor și cărturarilor greci, se asociază mai pretutindeni la revoluția grecească, — ilustrată prin atrocități, cari de n'ar fi spuse de un patriot grec, nici n'ar putea fi crezute, — și-și sapă ruina. Din acest moment, din 1769—1770, credința neclintită a împăraților otomani în Aromâni se zdruncină și nu mai sunt legați a-i ocroti, iar când găsesc momentul prielnic, le reduc din drepturile acordate; aceasta se petrece după fiecare încercare de revoluție. Așa la 1769, la 1808—1810, la 1821, și în continuu până la 1854, când se detrag privilegiile de care se bucura comunele Sumărina, Perivole, Avela și altele.

PR. PAPAHAĞI.

¹⁾ Pag. 72, ediția C. Erbiceanu.

SONET

Sunt lacrimi tănuite, sunt suspine
 Pe care, de le-auzi vre-odată 'n cale,
 Să nu le 'ntrebi cu proza vorbei tale
 Ce vor, ce plâng, căci un cuvânt de bine

E-un rău mai mult în tainica lor jale...
 Te 'nșeli și tu, crezând, ca un oricine,
 Că-i cerșitor acel ce pentru sine
 Și pentru-aleasa visurilor sale

Șopti un dor, o rugă 'nduioșată,
 Și — cât de nobil ești! — ceri îndurare
 Tu pentru el, cu-atâta drag de ține...

E-un gest frumos de... milă nechemată;
 Dar fruntea-i mândră cată nepăsare
 Și, de-o mângâi, o 'ntuneci, de rușine.

C. SP. HASNAȘ

NEGURI

VII.

Vacanția aceea am rămas la internat.

Am primit dela tata o scrisoare prin care îmi spunea că dânsul e la băi, la Oglinzi, și că eu va trebui deci, să stau la internat.

Rătăceam singur, ca o umbră, prin mușenia gangurilor pline de întuneric. După fiecare pas, răsună parcă, sub bolțile vechi, în urmă, un pas străin și simțeam o înfiorare ușoară, ca și cum m'ar fi urmărit cineva.

Rătăceam prin clasele pustii, prin grădina pustie, ca în căutarea cuiva, apăsător de o mahnire adâncă, cu inima sfâșieată de o durere ascuțită, și toate îmi păreau mai mohorâte, mai îmbătrânite.

Larma vieții orașului ajungea până aici perdată, micșorată de depărtare. Când ploua, câte odată, în liniștea adâncă ce mă împre-

jură acum, fărâitul monoton al ploii avea un răsunet straniu, — parcă plângea pe cineva. Când ploaia conținea și picură până târziu din strașini, îmi părea că aud niște suspine tainice. Noaptea ceteam până târziu și uneori undeva, în dormitorul perdut în umbră, o podea trosnea, ca subt pasul unei ființe nevăzute, și atunci tresăream și — imi trecea peste frunte ca o adiere de răcoare.

Câte odată, ceteam până când se arată în zare, printre acoperișurile negre ale caselor, geana subțire de jăratice a răsăritului și se trezea vântul rece al zorilor.

În sufragerie mă întâlneam cu pedagogul care dormia înainte lângă mine. Amândoi tăceam, numai zângănitul furculițelor se auzea în încăperea cu mese lungi, goale. Din când în când, mă uitam la el. Părea peptănat mai cu îngrijire acum. La gât avea o cravată nouă. Iar ochii săi negri aveau o strălucire neobișnuită și-mi păreau, întotdeauna, adânciți într'o depărtare adâncă.

Cu încetul, am început a ne împrieteni.

Pe lângă singurătatea în care trăiam, pe lângă că-l văzusem întotdeauna singuratic, cu o înfățișare de melancolie, care mă făcea să mă gândesc la o suferință ascunsă, — cred că m'a făcut să mă apropiu cu atâta ușurință de el și mirosul acela dulce de mere, ce mă învăluia de câte ori își deschidea cufărul, și care mi-aducea aminte de mireazma livezii bunicului și de fața lui senină cu barba albă de sfânt.

Îmi da de cettit. Aproape întreg cufărul îi era plin cu cărți, și avea toate volumele lui Maupassant, legate frumos și păstrate cu grijă.

Și când îmi dădă, într'o seară: «Une Vie», îmi spuse: «Acesta-i cel mai mare prozator; la arta lui n'a ajuns încă nimeni până acum... Da de ce sfârșit dureros a avut parte...»

Și-mi vorbi de boala lui Maupassant, cu o tremurare de durere în glas, ca de boala unui prieten scump, și dintr'o dată băgai de seamă că i s'au umezit ochii.

Stam ceasuri de vorbă, sus, la o fereastră a dormitorului, de unde se vedeă tot orașul. În zare se înalțau ruinele posomorite ale cetății, și zidurile înegrite ale Galatei.

Iar în zilele în cari era aerul limpede ca cleștarul, se zărea, pe cerul albastru, așa ca o părere numai, vârful Ceahlăului.

Câte odată, când umbrele amurgului coborau parcă ceva din taina văzduhurilor, și orașul, cu'nenumăratele sale turnuri se zugrăvea, negru pe zarea de jăratice, — în liniștea ce ne învăluia, Prisecaru, rezemat de ușorul ferestrii, cu capul răsturnat nițel pe spate, cu o ușoară răs-

frângere aurie pe fruntea lucie, începea a murmura, cu ochii închiși, cu un răsunet adânc, de aramă, în glas, o poezie de Eminescu.

Mă deprinsesem cu el, și când eră în oraș parcă-mi lipsea ceva.

Totdeauna știam că o să mă întâlnesc cu el la vremea mesei, căci dela masă nu lipsea niciodată. Cu mirare văzui într'o seară că nu vine la masă. Și dintr'odată simții în suflet ca o umbră, — ca o umbră aruncată de ceva din necunoscutul finței mele.

O fi mâncând undeva în oraș, îmi zisei. Și, după masă, mă suii în dormitor, cu aceeași umbră tainică în suflet.

Afară se pornise vânt, și în grădină copacii se legănau, în noapte, ca niște ființi însuflețite. Umbra din suflet îmi creștea parcă.

Aprinsei lampa, mă așezai în pat și deschisei o carte. Dar nu putui ceti. Asta niciodată nu mi se întâmplase, întotdeauna ceteam un ceas, două.

Afară vântul creștea și cerul se acoperia de nori.

Și începui, deodată, a mă gândi la prietenul meu, la întâiul meu prieten, pe care-l iubeam ca pe un frate. Mă întrebam: «Unde-o fi pe vremea asta, oare? Niciodată nu lipsește seara...»

Și simții o neliniște ciudată, — o neliniște de-a căreia pricină nu-mi puteam da seama.

Trecură zile de-arândul și Prisecarul tot nu s'arăta.

Și într'o noapte, târziu, în ațipeala care mă cuprinsese c'o carte în mână, dintr'o dată tresării și tot trupul mi-l simții scaldat într'o sudoare rece: mi se păruse că e cineva în dormitor, că de undeva, din umbră, a venit un oftat.

Și când deschisei ochii, rămăsei neclintit, înghețat de o suflare de spaimă: pe patul lui Prisecaru, sta, în lumina gălbuie a lămpii, un necunoscut cu hainele rupte și pline de noroi, cu părul în neregulă, cu fața slabă, străvezie parcă de slabă, — sta cu bărbia răzemiată în mâini, cu degetele rășchirate pe obraji, și mă privea țintă, cu niște ochi stranii, în care plutea o lumină mare, arzătoare, neobișnuită, — o lumină de nebunie.

Și cum sta așa neclintit, deodată începui să murmure încet, cuvinte pe care nu le înțelegeam, — părea în liniștea adâncă ce mă impresura murmurul unei rugăciuni, care curgea de undeva de sus, din infinit.

Și dintr'o îmlădiere a glasului acestuia, în necunoscutul, care părea o vedenie în umbrele dormitorului pustiu, cunoscuți, ca într'o fulgerare pe prietenul meu.

Era el, umbra această dureroasă. Și-l priveam înmărmurit, cu sufletul înghețat.

Se întinse un răstimp de tăcere. Și deodată, în muțenia dormitorului, abia se auzi glasul lui Prisecaru:

«Ce frumoasă ești!»

Apoi cu o îmlădiere de rugămintă umilită și durere sfâșietoare:

«Nu fii rea, nu mă alunga, nu mă alunga... Lasă-mă să stau aici la picioarele tale, lasă-mă să stau, nu mă alunga.»

Și începu a murmura, ca într'un vis:

«Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la peptu-mi, iubite inger scump,
Și fața mea în lacrimi pe fața ta c'o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o 'nnec
Și mâna friguroasă s'o încălzesc la sân,
Aproape — mai aproape, pe inima'mi s'o țin...»

A stat în institut câteva zile, până când a venit directorul dela moșie.

Rătăcea ca o umbră prin ganguri, prin clase, prin dormitoare și prin grădină, în hainele lui rupte și pline de noroi. Uneori îi izvoră de undeva murmurul de rugăciune, ca de sus din văzduhuri. Câte odată nu rostea nici o vorbă ceasuri întregi, — sta într'un ungher, în umbră, neclintit, cu capul răzîmat într'o mână, cu fața palidă ca de mort, cu ochii arzători în gol, ca apăsător de o măhnire de moarte.

Dormea întotdeauna afară, în grădină, pe-o bancă, și când era lună și geamurile luceau ca de argint, îl vedeam apropiindu-se, în vârful degetelor, de o fereastră, și sta acolo ceasuri răzîmat de trunchiul negru al unui salcâm, cu fața ca de marmură în văpaia lunii, cu ochii scânteind, și trimetea sărutări, șoptind ceva neînțeles.

Și când se întoarse directorul dela țară îl trimise la spital.

Ca un copil s'a lăsat să-l sue servitorul în trăsura cu poclitul ridicat. Și când a plecat trăsura, prin cernerea mărunță de toamnă, a ridicat ochii arzători spre mine și parcă și-a luat rămas bun, parcă m'a cunoscut o clipă.

Iar portarul a zis, clătînând din cap:

— «Vai de sufletul lui, săracul... Acolo are să-l bată și are să-l lege, și are să-l chinuiască ca pe sfinți... Dacă n'are părinți, n'are pe nimeni pe lume să-l ia să-l îngrijească.»

— Așa, așa, pe nimeni, sărăcuțul, oftă nevasta portarului, ștergându-și ochii cu colțul șorțului; vai de sufletelul lui.»

În zilele în cari era voe de văzută bolnavii, vindeam o carte la un anticar bătrân, — care, înainte de a scoate banii, îi număra toate filele, — luam un pachet de țigări și mă duceam la spital să-l văd pe Prisecaru.

Intram pe subt turnul dărămat și înnegrit de vreme. In fund, lângă biserică, se înălța casa mohorâtă a spitalului, cu ferestrele boltite și zăbrelite, împresurată cu ziduri de cetate. Sunam, se deschidea o ferestruică în porțița ferecată, de stejar, și răsărea o față întunecată. Apoi auzeam zuruind niște chei, zăvorul scrășnea și porțița se deschidea.

De câte ori intram în curtea aceasta, în care rătăceau bolnavii în halaturi, cu fețele osoase și galbene, cu ochii arzători, simțeam un fior. Și toamna din curtea spitalului îmi părea mai tristă, mai apăsătoare ca toamna de dincolo de ziduri.

Castanii își cerneau frunzele arămii cu o mâhnire de ființi vii parcă, și bolnavii rătăceau ca niște fantome dureroase.

Pe Prisecaru niciodată nu-l găseam afară, sta toată ziua închis în întunericul odăii lui.

Ca să ajung la el, trebuia să trec printr'un gang lung, cu lespezi de piatră, în care întotdeauna vedeam primblându-se o femeie înaltă cu părul despletit, care, din când în când, izbucnea într'un râs ascuțit, cu fața cătră noaptea bolților — într'un râs prelung, care îmi încrețea carnea pe trup.

Pe Prisecaru îl găseam veșnic în fundul chilioarei lui, în umbră, pe un scaun, neclintit ca o stană, cu cotul drept rezemat de o masă cu capul în palmă.

Când mă vedea, i se lumina o clipă fața, și îmi întindea o mână osoasă, mai mare ca înaintea parcă și rece ca o mână de mort.

Când îi întindeam pachetul de țigări, mi-l lua repede, mi-l smulgea aproape, cu o bucurie salbatică.

Apoi iar rămânea neclintit, cu capul răzimat în palmă, cu ochii înflăcărați în gol, ca apăsător de o mâhnire covârșitoare, și părea că uitat că-i cineva lângă el.

De undeva, dintr'o chilie depărtată, izvora un murmur pierdut. In gang răsunau pașii femeii cu părul despletit, și, când trecea pe lângă ușă, mă fulgera un fior și-mi răsăreau în minte mâinile ei osoase, cu degetele lungi, rășchirate, cari căutau parcă, în noaptea ce-o împresura, un gât ca să-l sugrume.

Adesea ori s'așterneau tăceri de moarte, și de odată, de undeva de sus, izbucnea un țipăt sfâșietor de femeie, un țipăt de durere și de spaimă, care îmi trezea în adâncurile sufletului ca un ecou, un alt țipăt, țipătul de demult al mamei.

Și stam așa, ceasuri, lângă Prisecaru, care nu spunea nici o vorbă, — stam cu inima înghețată, ca în fața unei prăpăstii.

(Va urma)

N. N. BELDICEANU.

I A R N A

*Zăpada se lasă ușoară
 În fulgi, ce s'alintă în vânt,
 Și pare 'n amurgul de seară
 Un alb stol de fluturi, ce zboară
 În freamăt de aripi și cânt.*

*Prin hornuri nebun suflă vântul
 În vreascuri ce ard în cămin,
 Iar flacări albastre 'n avântul
 Văpăilor, saltă la cântul
 Ce-afară se stinge 'n suspin.*

*Privesc rubiniul jărativ
 Si-o btândă poveste ascult...
 Iar gându-mi se 'naltă molatic
 Pe aripi de dor, singuratic,
 La vremile stinse de mult!*

MIRCEA RĂDULESCU

BCU Cluj, ~~Cluj~~ Library Cluj

C O R B U L

DE EDGARD POË

O dată, în miezul de noapte lugubru, pe când slab și obosit cugetam asupra unui volum prețios și curios tot de-odată, ce trata despre o doctrină uitată, pe când dădeam din cap, ațipind aproape, de odată, auzii un zgomot, ca și cum cineva ar fi lovit încet, ar fi lovit în ușa odăii mele.

— E vre-un musafir, murmurai, care bate în ușa odăii mele, nu poate fi altceva, decât asta.

Ah! îmi amintesc foarte bine: eram în luna înghețată a lui Decembrie și fiecare lemn, arzând în cămin, broda la rândul lui, po-deala cu reflectul agoniei.

Doream, din tot sufletul, venirea dimineții; zadarnic mă încercasem să caut în cărți o alinare tristeții mele, tristeții mele pentru Lenora mea perdată, pentru neprețuita și strălucitoarea fată, pe care îngerii o numesc Lenora — și pe care aici nimeni, nu o va mai numi nici odată.

Și zgomotul mătășos, trist și nehotărît al perdelelor purpurii, mă pătrundea, mă umplea de groaze fantastice, necunoscute mie până în ziua aceea, și așa de tare, încât pentru a-mi potoli bătăile inimei, mă ridicai repetând:

— E vre-un musafir, care vrea să-i deschid ușa, asta este, nu poate fi altceva. — Sufletul meu în acea clipă, se simți împuțernicit. — Nu mai ezitai:

— Domnule, îi spusei, sau doamnă, vă cer ertare, dar de fapt dormitam, și ați bătut așa de încet, așa de slab ați crocănit la ușa odăii mele, încât, d'abea eram sigur că v'am auzit.

Și deschisei ușa, mare. — Întunerec și nimic alt.

Cercetând întunerecul, rămăsei plin de mirare, plin de teamă, de îndoială, visând visuri ce nici un muritor n'a îndrăznit să viseze; dar tăcerea nu fu turburată și nemișcarea nu dădu vre-un semn, singurul cuvânt rostit, fu un nume, zis în șoaptă:

— Lenora!

Eu însu-mi, îl spuneam în șoaptă și ecoul, la rândul său, murmură:

— Lenora!

Atât și nimic mai mult.

Intrând în odaie și simțind sufletul aprins în mine, auzii îndată, o lovitură mai puternică ^{ca cea d'întâiu} ary Cluj

— Desigur, îmi spusei, desigur e ceva la jaloziile ferestrei; să văd ce e, să deslușesc taina. Să se odihnească inima o clipă și apoi să văd ce e, să deslușesc taina; e vântul și nimic alt.

Deschisei fereastra și cu zgomotoase lovituri de aripi, intră un corb măreț, demn de timpii trecuți. El nu făcu cea mai mică plecăciune, nu se opri, nu rămase nehotărît nici o clipă, dar cu aerul unui lord, sau al unei lady, se așeză d'asupra ușii, se așeză pe un bust al lui Pallas, drept deasupra ușii odăii mele, se așeză și nimic mai mult.

Această pasăre de abanos, prin gravitatea ținutei sale și prin strășnicia înfățișării ei, dete prilej tristei mele închipuiri, să suradă:

— Cu toate că n'ai pe cap, îi spusei, nici creastă, nici coamă, tu nu ești fricos, corb lugubru și bătrân, călător plecat de pe țărmurile nopți. Spune-mi, care e titlul tău de boerie, pe țărmurile nopții plutoniene!

Corbul zise:

— Nici odată! (Newer more!)

Mă minunai că urâta pasăre înțelese așa de ușor graiul meu, cu toate că răspunsul ei nu avea un înțeles grozav și nu-mi fu de mare folos, pentru că trebuie să înțelegem, că nici odată nu i-a fost dat unui om viu, să vadă o pasăre d'asupra ușii din odaia sa, o pasăre,

sau or ce alt animal pe un bust sculptat deasupra ușii, numindu-se cu un astfel de nume : «Niciodată». Dar corbul, așezat pe bustul nemîșcat, nu rostea de cît acest cuvînt singur, cași cum, în acest cuvînt singur, își punea toată înțelepciunea. El nu zise nimic alt, el nu-și mișcă o pană din loc pînă ce începui să murmur :

— Ah ! Prietenii au zburat departe de mine ; către dimineață și el mă va părăsi, ca și speranțele din trecut, ce au pierit.

Pasărea răspunse :

— Niciodată !

Tresării la auzul ăstui răspuns, rostit cu așa potrivire :

— Fără îndoială, îi spusei, vorba ce spune, e toată știința lui, pe care a căpătat-o dela vre-un stăpîn nefericit, pe care nenorocul neîndurat, l'a urmărit fără preget, fără milă, pînă ce cîntecele lui, nu au mai avut decît un singur viers, pînă ce acest «de Profundis» al speranței lui, a căpătat acest melancolie refren : Niciodată, niciodată !

Am surâs iarăși și în grabă, împinsei un scaun cu rezenătoare în fața pasărei, a bustului și a ușei, apoi așezându-mă în voe, mă încercai a lega idei de idei, mă străduii să aflu, ce această pasăre prezicătoare a zilelor trecute, ce această tristă, urâtă și sinistră pasăre prezicătoare a zilelor trecute, voia să înțeleagă, croncîind al ei : »nici odată!»

* * *

Stam astfel, visând, judecând bănuitor, dar nu mai adresam nici o silabă pasărei, ai cărei ochi mă ardeau acum, pînă în fundul inimei, mă încercam să desleg taina cu mai multă stăruință, capul meu odihnuindu-se pe catifeaua scaunului pe care o mîngăia lumina lămpei, această catifea violetă, mîngăiată de lumina lămpei și pe care capul Ei nu se va mai odihni, — vai, nici odată !

Mi se părea că aerul se îndesește, parfumat de o cădelniță nevăzută, purtată de serafimi, ai căror pași atingeau covorul odăii mele.

— Nenorocitele ! strigai, dumnezeul tău, ți-a dat prin îngerii lui, ți-a trimes alinare și nepenthés¹⁾ pentru aducerea aminte a Lenorei ! Bea, oh, bea acest bun nepenthés și uită pe această Lenoră pierdută !...

Corbul zise :

— Nici odată !

— Prooroc ! îi zisei, ființă a nenorocului !—pasăre sau demon, dar totuși prooroc !—chiar de-ai fi un trimis al diavolului, fie că furtuna

¹ *Nepenthés*. Homer vorbește despre acest *Nepenthés*, care ar fi după el o băutură magică, leac contra tristeței. (N. T.)

te-a aruncat, naufragiată dar totuși întreprinzătoare, pe acest pământ deșert, fermecat, în acest lăcaș cutreerat de groază, spune-mi drept, te rîg, se află, se află aci un balsam din Iudeea? Spune, spune, te implor!

Corbul zise :

— Nici odată!

— Astă vorbă, să fie semnul despărțirii noastre, pasăre sau demon! — urlai ridicându-mă. Reintră în furtună, reîntoarce-te pe țărmurile nopței plutoniane, nu lăsa nici măcar o pană neagră, ca a-mintire a minciunei ce sufletul tău a rostit, lasă-mi singurătatea neturburată; părăsește bustul de deasupra ușii mele, scoate-ți ciocul din mânia mea și precipită-ți spectrul, departe de ușa mea.

Corbul zise :

— Nici odată!

Și corbul nemișcat stă totdeauna, totdeauna pe bustul palid al lui Pallas, drept deasupra ușei odăi mele, și ochii lui au deplină asemănare cu ochii unui demon ce visează, și lumina lămpii revărsându-se pe el, îi aruncă umbră pe podeală și sufletul meu, în afară de corturul acestei umbre, care zace plutoare pe podeală, nu se va mai putea ridica: Nici odată!

RADU PALTIN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REVISTA GENERALĂ

Revista cărților.

Scaunele mitropolitane așteaptă noi arhiepiscopi în cele două Capitale românești. Insemnătatea clipei de acum poartă în sine ceva neobicinuit, căci frământarea intereselor de toate soiurile se întetește mereu. În lumea cîrmuirii se făuresc planuri de îndreptare, se pun la cale schimbări și păreri pentru, sau împotriva întocmirilor de până azi răsar cu îmbelșugare; binevenite pentru cei dornici de a înțelege starea bisericii noastre, sunt broșurile domnilor: dr. Constantin Chiricescu, profesor și decan al facultății de teologie din București, care publică un foarte amănunțit studiu asupra «Instituției sinodale în diferite biserici ortodoxe de răsărit»;—și N. Dobrescu, profesor — agregat la facultatea de Teologie, autorul unui lung articol despre «Defectuositatea alegerii episcopilor și mitropoliților la noi. — Studiu Critic».

În elocvența domniei-sale broșură, fericit botezată: «Un glas din Popor», doctorul I. Drăgescu îndeamnă la muncă pe toate căile: pentru tămăduirea multelor și marilor neajunsuri de care pătimizește viața noastră politică, socială, culturală; pentru smulgerea stratului țărănesc din ghiarele ticăloșiei; pentru limpezirea idealurilor noastre naționale și înlăturarea cât mai fără de zăbavă a piedecilor ce stânjinesc propășirea spornică a neamului.

*

Domnul Nicolae Gane, bătrânul povestitor și bărbatul politic fruntaș, tipărește în broșură inimoasa cuvântare ținută cu prilejul zilei de 24 Ianuar 1909 în Capitala Moldovei. Privire limpede și nepărtinitoare asupra jumătății de veac pliuite acum două săptămâni; dragoste nestinsă pentru țară; putere de a reinvia cu măiestrie freamătul și strădania hotărâtoarelor clipe din care s'a încheiat România de astăzi; și mai presus de orice, căldura îmbărbătării; svârlite cu glas de profet în sufețele tinerimei, — toate aceste însușiri dau cuvintelor pătrunzătoare ale maestrului novelei noastre istorice un farmec liniștit, însă cu atât mai înălțător.

*

Deocamdată ne mărginim a încunoștiința pe cititorii acestei reviste că domnul I. Slavici a tipărit în «Biblioteca Minerva» (Numărul 19) o frumoasă povestire intitulată: «Din valurile vieții». În curând mai pe larg.

*

Către sfârșitul anului 1908 s'a publicat la Viena legenda românească: «Die Glocken von Boruti», pusă în limba germană de către d. Ionel Calinciuc, un bucovinean, care pentru făurirea sprintenelor versuri albe de patru picioare a chemat în ajutor întregul său talent poetic, înfrumusețând pe alocurea țesătura poveștii cu motive lirice, des ripțiuni pătrunzătoare, scnteieri pornite din chiar sufletul său. E basmul cunoscut, al bisericei cufundate, până peste vârful clopotniței, împreună cu tot satul, în adâncimile unei b lți, ca pedeapsă pentru nelegiuirea poporenilor, care clădiseră lăcașul dumnezeiesc din mândrie deșartă și voiau să petreacă ziua de post și rugăciuni a Vinerei, mari dântuind la sunetele fermecate ale unei viori dr cești. În cursul acestor fapte pline de un tragic aproape sguduitor și grăbind mai mult desnodământul, se amestecă iubirea nenorocită și r zburarea cântărețului Negrel, fiul Necuratului și al unei vrăjitoare.

Poemul cuprinde vre-o două mii de versuri, și câteva lungimi nu lipsesc, — firul se desfășură domol, într'o lume pe jumătate închipuită, foșnitoare de vrăjii minuni, făpturi nepământene, năluci ale iadului sau raiului. O lumină romantică impresură totul... Și'n văzduhul acestor meleaguri care nu mai sunt, căci le-au înghițit apele osândeii, plutește fiorul adanc al blestemului, se așterne pacea unui cimitir de valuri... din fundul tainic al smârcului se aud nu arareori furtunoase adieri de clopote, răpăituri de joc și chiote prelungi, dar nici un vâslaş al vremilor noastre nu se încumetă, pentru nimica în lume, să turbure primejdioasa baltă cu vârful lopeților sale într'o zi de Vineri.

Revista revistelor.

«Noua Revistă Romîni» reproduce în fruntea numărului său dela 25 Ianuar 1909 o parte din conferința domnului Rășcanu, despre Cuza Vodă.— Într'un articol de cuprins pedagogic, d. I. Nicolescu, profesor la gimnaziul din Târgoviște, propune reînființarea examenelor de sfârșitul anului, cu schimbări asupra normelor de alte dați, pentru ca puterile școlarilor să nu fie sleite printr'o muncă fără de măsură.

A fost Renașterea o mișcare păgână?

În potriva obicinuitului chip de a înțelege Renașterea ca un potop de păgânătate greco-romană, ca o tăgăduire a creștinismului, Péladan (*Revue politique et littéraire. La pensée de la Renaissance*) aduce dovezi că nici unul dintre bărbații de frunte ai strălucitorului veac de aur nu poate fi învinovățit de necredință. Fruntașii, cu întreaga lor tovărășie, au fost și au rămas creștini.

Dragostea pentru lumile străvechi ale clasicismului, nemărginita evlavie pentru vecinicele frumuseți ale mitologiei, literaturii și artei eline, *au lăsat neatinsă flacăra pietății religioase*, care a urmat să lumineze mai departe pe altarul sufletelor. Nici când o aleasă educație artistică nu pune în primejdie credința, dacă se păstrează marginile îngăduite.

Părerile străinilor asupra oștirii austro-ungare.

În «Revue de Paris» numărul din luna trecută (Ianuar 1909) căpitanul Victor Duruy, din armata franceză, tipărește un articol de amănunțimi foarte prețioase cu privire la organizarea militarăască a împărăției Habsburgilor. Trei oștiri în loc de una singură; pentru fiecare din ele rânduială deosebită; lupta Ungurilor spre a câștiga limbei maghiare dreptul de comandă chiar în regimentele armatei comune; aceste împrejurări pun pe zi ce merge în tot mai grea primejdie întregimea oastei austro-ungare. Subofițerii sunt prea puțini față de numărul soldaților, întocmirea pe corpuri de armată e plină de neajunsuri, din care pricină concentrările se fac peste măsură de anevoios. În schimb artileria se ridică la înălțimea cerințelor moderne, geniul militar și statul major de asemenea. Ofițerii găesc în școli cea mai bună pregătire; simțul de spunere și credința către Împărat li se înrădăcinează de timpuriu în suflet. Oșteanul de rând e puțin cărturar, însă cu atât mai ascultător și trăinicia lui birue toate greutățile. Astfel că în cel dintâi război, armata austro-ungară poate însemna hotărâtor de mult, cu toate marile ei scăderi.

RĂSPUNSURI

D-lui Dr. I. Gh. — Vă mulțumim călduros pentru interesantul articol, pe care, din pricina îmbulzelii de material, regretăm că îl vom putea da numai în numărul viitor